

مؤلفه‌های رفتار سیاسی امام خمینی(ره) در جذب افراد بر اساس دیدگاه آلفرد آدلر

رمضان قاسم پور^۱
زاهد غفاری هاشجین^۲
عباس کشاورز شکری^۳

چکیده

مقاله حاضر، به بررسی مؤلفه‌های رفتار سیاسی امام خمینی(ره) در جذب افراد در فرآیند انقلاب اسلامی براساس دیدگاه آلفرد آدلر می‌پردازد. روش پژوهش از نوع توصیفی و مبتنی بر تحلیل اسنادی، کتابخانه‌ای و همچنین از طریق جستجو در اینترنت است. یافته‌های این پژوهش که حاصل بررسی سؤال اساسی مبتنی بر مؤلفه‌های رفتار سیاسی امام خمینی(ره) در جذب افراد از دیدگاه آلفرد آدلر کدام است؟ سعی شده است به مصادیقی از رفتار امام خمینی(ره) استناد داده شود، بنابراین مؤلفه‌های رفتار سیاسی آدلر، نحوه تعامل، خود خلاق بودن، سبک زندگی، آینده‌نگری با ویژگی حضرت امام خمینی(ره) تبیین و تحلیل شده است. در واقع یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد؛ تعامل امام با علما و نخبگان، ایشان ذاتاً فرد جذابی بود و در بُعد خلاقیت، بر پیوند حوزه و دانشگاه تأکید داشت. در بُعد سبک زندگی خاص، همواره ساده زیستی را سر لوحه زندگی خود قرار دادند. در بُعد آینده‌نگری همواره یکی از موارد آن را بر اصل انسان‌ساز دانستن دانشگاه تأکید داشتند، که در نهایت، مؤلفه‌های رفتاری حضرت امام نقش مؤثری در جذب افراد در فرآیند انقلاب اسلامی داشته است.

کلید واژه‌ها: رفتار سیاسی، امام خمینی(ره)، آلفرد آدلر، جذب افراد

Email: sky7.90@chmail.ir

۱- کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی انقلاب اسلامی دانشگاه
شاهد

Email: z_ghafari@yahoo.com

۲- دانشیار علوم سیاسی دانشگاه شاهد (نویسنده مسئول)

Email: keshavarz@shahed.ac.ir

۳- دانشیار علوم سیاسی دانشگاه شاهد

تاریخ پذیرش: ۹۶/۹/۲۶

تاریخ دریافت: ۹۵/۸/۱۸

مقدمه

انقلاب و تحولات اجتماعی همواره در جوامع بشری حادث شده است. انسان برای تغییر وضع تا رسیدن وضع مطلوب همواره در تلاش و کوشش بوده است. هر انسان برای رسیدن به کمال نیازمند محیط اجتماعی مطلوب و متکی بر قوانین الهی بوده است. کمال جویی و خداجویی فطری فرد پایه و اساس همه حرکات و انقلاب‌ها بوده است (کشاوری شگری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱). در این راستا امام خمینی(ره) یکی از شخصیت‌های برجسته و برتر جهان اسلام، اواخر قرن بیستم است که توانست با توکل بر خدا و با توجه به شایستگی‌های شخصی، همدلی و همیاری مردم و روحانیت را جلب و جذب نموده و حرکت عظیم انقلاب اسلامی را در ایران با سازماندهی به پیروزی برساند. هدف اصلی مقاله تبیین و بررسی مؤلفه‌های رفتار سیاسی حضرت امام در جذب افراد در فرآیند انقلاب اسلامی بر اساس دیدگاه آلفرد آدلر است. روش انجام این تحقیق کیفی و از نوع مطالعات اسنادی است. در این روش، منابع اصلی مورد استفاده، کتب و مقالات و سخنرانی‌ها استفاده می‌شود. لذا بررسی مؤلفه‌ها و ویژگی‌های شخصیتی انسان‌های بزرگ و موفق که مرجع رفتاری مردم و علما قرار می‌گیرند. به لحاظ جاذبه‌مندی و سرمشق و الگوپذیری از اهمیت زیادی برخوردار است و لذا بررسی ابعاد رفتاری امام خمینی(ره)، از دیدگاه روان‌شناختی، نسل امروز و فردای جامعه ما را با ویژگی‌ها و خصوصیات برجسته این انسان نمونه و وارسته بیشتر آشنا می‌کند تا به مثابه یک انسان جامع، جذاب و برجسته او را الگو و مرجع رفتاری خود قرار دهند. بنابراین ضرورت تام دارد تا ایشان از دیدگاه روانشناس بزرگی همچون آلفرد آدلر مورد بررسی قرار گیرد و تأسی به الگوی برتر جامعه برای شکل‌گیری هویت فردی، اجتماعی، ملی و فراملی را بیش از پیش ضروری می‌نماید؛ ولی متأسفانه علیرغم گذشت سه دهه از این واقعه عظیم هنوز جای خالی آثار در خور و شایسته در این زمینه به‌طور کامل مشهود است. بایسته است تا رفتار سیاسی امام(ره) مورد بررسی قرار گیرد. اما مسئله‌ای که در این راستا ذهن نگارنده را به چالش می‌کشد، این است که برچه اساس افراد در مدار جاذبه امام خمینی(ره) قرار گرفتند و چه مؤلفه‌ها (ساختارها)ی رفتاری و جاذبه‌ای بوده است که امام در اهدافش هم انقلاب و هم حوادثی که درباره آنها، رفتار کرده است، آن جاذبه‌ها توانست خود را به صورت رفتاری اثرگذار، نشان دهد. با عنایت به مطالب مذکور، این پژوهش در پی پاسخ به این سؤال اساسی است که مؤلفه‌های رفتار سیاسی امام خمینی(ره) در جذب افراد چه بوده است؟

مبانی نظری

دیدگاه نظری مربوط به رفتار سیاسی

بررسی تعاریف و مفاهیم بنیادی نظریه آلفرد آدلر

نظریه‌های آدلر در کتاب معروف او «جنبه نظری و عملی روان‌شناسی فردی» در سال ۱۹۲۸ انتشار یافت. آدلر برخلاف فروید که غریزه‌ها را انگیزه اصلی رفتار می‌دانست، بر جنبه اجتماعی بودن انسان تأکید داشت. مهم‌ترین ویژگی‌های اصلی نظریه آدلر را می‌توان به این صورت خلاصه کرد:

- اصل تعامل اجتماعی
- اصل خود خلاق بودن (خلاقیت)
- اصل سبک زندگی خاص
- اصل آینده نگری

اصل تعامل اجتماعی

به نظر آدلر انسان با علاقه اجتماعی به دنیا می‌آید و اجتماعی بودن در فطرت و ذات بشر است. اما این امر به صورت بالقوه است و مانند سایر غرایز فطری بر پرورش و به فعلیت درآمدن نیازمند است که این امر از طریق تعامل اجتماعی صورت می‌گیرد. این ارتباط ابتدا از طریق مادر خانواده و سپس مدرسه، معلمان، هم‌کلاسی‌ها و سرانجام افراد دیگر در جامعه انجام می‌شود. از آنجایی که حس برتری طلبی، ابتدا جنبه شخصی دارد اما بعدها به صورت اجتماعی در می‌آید (کریمی، ۱۳۷۴: ۹۳).

همچنین از نظر آدلر، وجود یک احساس اجتماعی همگانی و مشترک است. احساس اجتماعی یا به‌نوعی تعاملات اجتماعی، پایه و اساس تمام پیشرفت‌های مهم تمدن است. تعاملات اجتماعی در نوع احساسات ما نسبت به دیگران و روابط با آنها تأثیرات به‌سزایی دارد (برزگر، ۱۳۸۹: ۱۱۹).

اصل خود خلاق بودن^۱

مطالعات آدلر او را به این عقیده رساند که شخصیت آدمی فقط از استعدادهای غریزی و اثرات محیط خارجی و فعل و انفعالاتی که حاصل می‌کنند تشکیل نمی‌شود، بلکه در این میان خلاقیت و ابتکار شخصی هم در کار است. به این معنا که آدمی برای ارضای تمایل برتری‌جویی خود، عوامل زیستی و اجتماعی را در تجارب جدید و فعالیت‌های ابتکاری مورد استفاده قرار می‌دهد (برزگر، ۱۳۸۹: ۱۲۰).

آدلر در اوج نظریه خود بر قدرت فعال فرد یا «خود خلاق» انگشت می‌نهد و معتقد است که ما می‌توانیم شخصیت خود را مطابق با سبک زندگی یگانه خود تعیین کنیم. «خود فعال» هر فرد، شیوه اختصاصی هر فرد و فردیت وی را معین می‌کند (سیاسی، ۱۳۷۷: ۹۴). مفهوم قدرت خلاق به این معناست که ما هشیارانه در ساختن شخصیت و تعیین سرنوشت خود مشارکت کنیم نه اینکه منفعلانه منتظر بمانیم تا تجارب گذشته سرنوشت ما را تعیین کند (برزگر، ۱۳۸۹: ۱۱۷).

سبک زندگی خاص

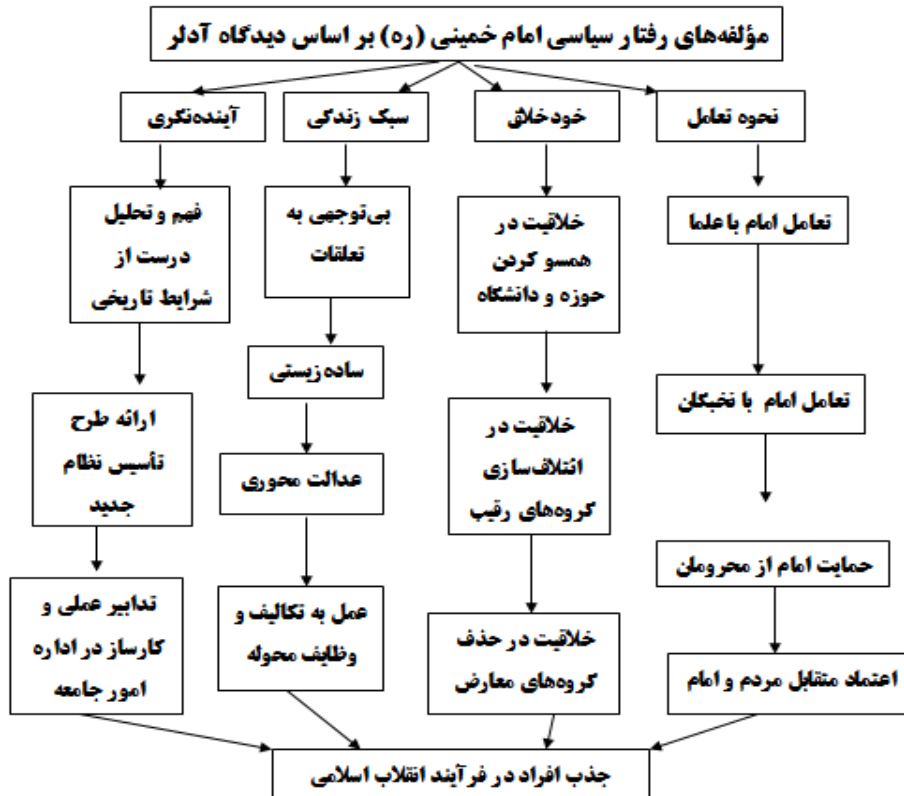
خود خلاق و اصل برتری‌جویی موجب می‌شود که هر کس به وجهی خاص دست به عمل بزند و سبک خاص زندگی خود را پی‌ریزی کند. شیوه و سبک زندگی خاص، تکیه کلام آدلر است و در تمام نوشته‌هایش مکرر به کار رفته و مشخص‌ترین بُعد روان‌شناسی فردی است (شفیع آبادی، ۱۳۸۶: ۹۳). به

نظر آدلر چگونگی تلاش فرد برای کنار آمدن با احساسات حقارت آمیز بخشی از «سبک زندگی خاص» وی می‌شود، یعنی به صورت یک جنبه از کارکردهای شخصیتی وی در می‌آید (پروین، ۱۳۷۲: ۱۷۱). سبک زندگی خاص، یعنی کلیت بی‌همتا و فردی زندگی که همه فرآیندهای عمومی زندگی، ذیل آن قرار دارد (Adler, 1956:191). هدف نهایی برای هر یک از ما، برتری یا کمال است، اما سعی می‌کنیم از طریق الگوهای رفتار مختلف به این هدف برسیم. هر یک از ما، این تلاش را به صورت متفاوت نشان می‌دهیم. ما الگوی منحصر به فردی از خصوصیات، رفتارها را پرورش می‌دهیم که آدلر آن را سبک زندگی^۱ خاص نامید (سید محمدی، ۱۳۹۲: ۱۹۹).

آینده نگری و دور اندیشی

آدلر معتقد است به اینکه رفتار آدمی را هدف‌های او صورت می‌بخشند. او هم البته از اهمیت گذشته آدمی و تأثیری که در خود خلاق دارد غافل نیست، ولی اعتقادش این است که گذشته فقط حدود صحنه عمل را نشان می‌دهد، در صورتی که آینده است که در این صحنه چگونگی عمل بازیگران را معین می‌کند. باری این هدف نهایی است که آدمی را به دنبال خود می‌کشاند. مثلاً هدف و غرض نهایی دانشجو ممکن است رسیدن به مقامی باشد در صنعت، در تجارت، در سیاست و... این هدف سبب می‌شود که دانشجو سختی‌های تحصیل را به خود هموار کند و وصول به هدف‌های مقدماتی را که توفیق در امتحانات و دریافت درجات علمی است یکی پس از دیگری پشت سر بگذارد تا خود را به هدف نهایی، کسب مقام یا جز آن برساند (سیاسی، ۱۳۷۷: ۹۲). از نظر نگارنده، مؤلفه‌های فوق الذکر از چارچوب نظری آلفرد آدلر، جهت تحلیل و بررسی رفتار سیاسی امام به‌عنوان رهبری جامعه کفایت می‌کند. لذا گلیفورد گیرتر معتقد است که رهبری [امام] می‌تواند با ایجاد پیوند خود و ارزش‌های محوری جامعه بدان دست یافته و به اهدافش برسد (Cliford, 1983).

مدل مفهومی

نمودار ۱: مؤلفه‌های رفتار سیاسی امام خمینی (ره) بر اساس دیدگاه آلفرد آدلر

پیشینه تحقیق

سهرابی (۱۳۹۳) در کتابش با عنوان «شکوفایی شخصیت امام خمینی (ره)»، بر اساس پدیدار شناسانی همچون مزلو، کارل راجرز و ویکتور فرانکل به شخصیت امام خمینی (ره) پرداختند و با طرح این سؤال که آیا شاخص‌های مربوط به ویژگی‌های افراد «خودشکوفای» از دیدگاه مزلو با ویژگی‌های امام خمینی (ره) هماهنگ است؟ که بر اساس نگاه و رویکرد انسان‌گرایی در شخصیت نتیجتاً بر فضایل و آرزوهای انسان، اراده آزاد و آگاهانه و شکوفایی توانایی‌های بالقوه شخص امام خمینی (ره) تأکید ورزیدند. در زمینه رفتار سیاسی امام خمینی (ره) نیز نتیجه می‌گیرد که براساس اعتقاد آبراهام مزلو، یکی از ویژگی‌های برجسته امام خمینی (ره) به‌مثابه یک الگوی تمام عیار انسان خود شکوفای، توجه به مسائل بیرون از خویشتن یا مسأله مداری بوده است و در مصادیقی از رفتار امام خمینی (ره) آورده است که در مواقع بحرانی از خرداد ۴۲ گرفته تا پیروزی انقلاب اسلامی ۵۷ و بعد از استقرار نظام جمهوری اسلامی، در ترور

شخصیت‌ها، جنگ، موشکباران تهران، انفجار در نماز جمعه تهران و موارد دیگر روشنگر نکته‌های ظریف در شیوه‌های کنترل و مدیریت بحران و رفتار عالمانه و تصمیم‌گیری عاقلانه بوده که بیانگر نقش عظیم روحیه در تصمیم‌گیری است. روش پژوهش از نوع توصیفی بوده و مبتنی بر مستندات است و ماهیت پژوهش، اسنادی و کتابخانه‌ای است و لذا این اثر بر اساس موضوع با پژوهش حاضر متفاوت است. باوریان (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «واکاوی استراتژی مبارزاتی امام خمینی(ره) در فرآیند انقلاب اسلامی» که به دنبال تبیین جایگاه مبارزه مسلحانه علیه دولت در استراتژی مبارزاتی امام خمینی(ره) بوده است. ولیکن به این نتیجه رسیدند که با توجه به شرایط دولت پهلوی و برخورداری دولت از قدرت سخت، راهبرد ایشان در مقابل با دولت پهلوی استفاده از ابزار قدرت نرم بوده است. در این پژوهش که از روش تحلیل اسنادی مبتنی بر مستندات بوده است، لذا این پژوهش از نظر موضوع و هدف با پژوهش حاضر متفاوت است.

میرزا محمدی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «مؤلفه‌های اخلاق علمی و شاگردپروری در سیره علمی - آموزشی امام خمینی(ره)» به بررسی مؤلفه‌های اخلاق علمی و شاگردپروری در سیره علمی - آموزشی امام خمینی(ره) می‌پردازد. روش مورد استفاده در این پژوهش تحلیل اسنادی بوده و در این باره منابع و مراجع موجود و مرتبط با موضوع مورد مطالعه مورد بررسی قرار گرفته‌اند. یافته‌ها که حاصل بررسی سه سؤال پژوهشی است، نشان می‌دهد که امام خمینی(ره) به تربیت صحیح انسان و کسب عادات و رفتارهای درست و درونی ساختن آنها توجه خاص داشته است و تعلیم و تربیت را روح و قلب آدمی می‌داند. همچنین در این مقاله تلاش شده تا به مؤلفه‌های اخلاق علمی امام مانند نظم، تسلط علمی نیز اشاره شود. در بخش پایانی آن به مؤلفه‌های شاگردپروری در سه محور تربیت اخلاقی، تربیت سیاسی و تربیت علمی از نگاه امام مورد بحث قرار گرفته است. این پژوهش از نظر موضوع و هدف با پژوهش حاضر متفاوت است.

علیزاده (۱۳۹۰) در مقاله‌ای تحت عنوان «جایگاه و ابعاد مشورت در سیره علمی امام خمینی(ره)» به بررسی آنها پرداخته است. مشورت در دین اسلام و همچنین اندیشه‌های امام خمینی(ره) از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. در این مقاله از روش تحقیق اسنادی استفاده شده و سعی شده است شواهدی از مشورت در سیره علمی امام خمینی(ره) در دوران مختلف رهبری ایشان در امور سیاسی، نظامی و اجتماعی ذکر شود. در این باره به مواردی از قبیل مشورت در عزل و نصب مسئولان، انتخاب فرماندهان و عملیات نظامی و سایر موارد اشاره شده است. لذا این پژوهش بر اساس موضوع و هدف با پژوهش حاضر متفاوت است.

عیوضی (۱۳۹۰) در تحقیق خود با عنوان «رهبری و سرمایه اجتماعی با رویکرد امام خمینی(ره)» در مقاله‌اش آورده است که رهبری در تاریخ شیعه یک عامل محرک اجتماعی و سیاسی، سازنده و خلاق بوده است. ویژگی‌های امام خمینی(ره) اعتماد اجتماعی بین او و مردم را به وجود آورد که امام خمینی(ره) به عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم سرمایه اجتماعی و منبع اساسی تحولات اجتماعی و سیاسی ظاهر شدند.

در این مقاله با بررسی ویژگی‌ها و الگوی رهبری امام خمینی(ره) به این نتیجه می‌رسد که رهبری ایشان در ایجاد آنها نقش اساسی داشت. زعامت و رهبری ایشان پایه وحدت، همگرایی، مشارکت و اعتماد اجتماعی بود و به‌طور مداوم عاملیت همگرایی و پویایی را بازی می‌کرد. در این پژوهش روش توصیفی و مبتنی بر مستندات بوده است و لذا این اثر با پژوهش حاضر از لحاظ موضوع و هدف متفاوت است.

بیات اصغری (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان «سنخ‌شناسی رفتار سیاسی مخالفان امام علی(ع) در دوره خلافت ایشان»، به سنخ‌شناسی که یکی از روش‌های جامعه‌شناسی برای بررسی و شناسایی افراد جامعه و بر اساس معیارهای پژوهشگر است، اشاره داشتند و با بررسی تاریخی و با بکار بردن روش میان‌رشته‌ای به سنخ‌شناسی رفتار سیاسی امام علی(ع) پرداخته است و به این نتیجه دست یافته است که بیشترین گونه‌های مخالفان و تغییرات رفتاری متعلق به گروه همراهی سپس مخالفت است. در این پژوهش روش توصیفی و مبتنی بر مستندات بوده است و لذا این اثر با پژوهش حاضر از لحاظ موضوع و هدف متفاوت است.

درویشی سه تالانی (۱۳۸۶) در پژوهشی تحت عنوان «رفتارشناسی سیاسی امام خمینی(ره) در برخورد با کتاب آیات شیطانی»، به این نتیجه رسیدند که امام خمینی(ره) در تصمیم به صدور فتوای ارتداد سلمان رشدی، پایبند به اصول و قواعدی بوده که همان اصل احترام به آزادی بیان و رد آزادی اهانت تلقی شده است. در این پژوهش روش توصیفی بوده است و لذا این اثر با پژوهش حاضر از لحاظ موضوع و هدف متفاوت است.

حاج احمدی (۱۳۸۵) در نتیجه‌گیری مقاله‌ای با عنوان «مردم‌سالاری دینی در اندیشه امام خمینی(ره)» بیان داشت که مردم‌سالاری دینی در اندیشه امام خمینی(ره) از دو جز صورت و محتوی برخوردار است. مردم‌سالاری صورت آن را نمایان می‌سازد و مبین روش‌ها در حکومت است و دین محتوی آن را آشکار می‌کند که بیانگر برنامه‌ها و اهداف می‌باشد. نگارنده مقاله که از روش توصیفی و مبتنی بر مستندات استفاده نموده است، در مجموع به این نتیجه رسید که حکومت در دیدگاه امام خمینی(ره) یک رابطه محبت‌آمیز، خالصانه و تکلیف‌مدار با مردم دارد و این اثر با پژوهش حاضر به لحاظ موضوع و هدف متفاوت است.

ظهیری (۱۳۸۳) در مقاله‌ای با عنوان «ماهیت پیام رهبری و رفتارشناسی طیف‌های فکری»، هدف اصلی جستار حاضر، نشان دادن اهداف پیام پاسخگویی است، نویسنده با نگاهی رفتارشناسانه، طیف‌های متنوع فکری را به چند گروه عمده تقسیم می‌کند که عبارتند از طیف همان‌گو، طیف تحویلی‌نگر، طیف وهم‌گرا. در ادامه پس از بررسی آسیب‌های هر یک از گروه‌ها، در بخش پایانی به ارزیابی سه برداشت اخلاقی، حقوقی و مدیریتی پرداخته است و در نگاهی جامع به پیام رهبری و در خصوص پاسخ‌گویی، اولاً حوزه‌ی پیام قوای مقننه، مجریه و قضائیه هر سه را شامل می‌شود. در بحث حقوقی حوزه‌ی حق مردم بر کارگزاران نشان معنی پیدا می‌کند. نگارنده از روش کیفی استفاده نموده است و لذا این پژوهش با پژوهش حاضر از لحاظ موضوع و هدف متفاوت است.

دوانی (۱۳۸۱) در مقاله‌ای با عنوان «نگاهی به علل ترکیب شخصیت انقلابی و معنوی امام خمینی(ره)»، نگاهی عمیق و دقیق به جزئیات زندگانی حضرت امام(ره) دارد. در قسمتی از مقاله به ویژگی شخصیت خاص و انقلابی آیت‌الله مدرس اشاره کرد. بنابراین مخاطب در سراسر مقاله با افراد دارای شخصیت‌های انقلابی طراز اول و برجسته‌ای آشنا می‌گردد که الگوی رفتار انقلابی برای امام خمینی(ره) بوده‌اند. در این پژوهش از روش توصیفی و مبتنی بر مستندات استفاده شده است و لذا این اثر با پژوهش حاضر از لحاظ موضوع و هدف متفاوت است. در بخش اول کتاب برای پرداختن به نیروی جاذبه امام به چند بحث مقدماتی و کلی راجع به عشق، محبت و علاقه بین انسان‌ها و خداوند پرداخته و در بخش دوم با بحث دافعه علی(ع) و نمونه‌هایی از محبت جاذبه و دافعه اشاره کرد. در این کتاب خاص از تحقیق علمی-تاریخی و برخوردار از روش و متد علمی بوده است. این کار و پژوهش با پژوهش حاضر به دلیل موضوع و زمان متفاوت است.

واعظ شهرستانی (۱۳۸۰) که پژوهش آن تحت عنوان «راهبردها و راهکارها در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه امام خمینی(ره)» بوده است. هدف از پژوهش، بررسی راهبرد و راهکارهای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران است، سعی نگارنده در پژوهش حاضر بر آن بود که مشخص نمایم مبانی تصمیم‌گیری در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران ملهم از اندیشه‌های امام خمینی(ره) بنیانگذار انقلاب اسلامی بوده است و مدعی ما آنکه، اهداف سیاست خارجی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران انعکاس یافته دقیقاً و جز به جز با اندیشه‌های امام خمینی(ره) در این زمینه انطباق کامل دارد. از میان دو دیدگاه آرمان‌گرا و واقع‌گرا به نظر می‌رسد با توجه به راهبرد و راهکارهای ملهم از اندیشه‌های امام خمینی(ره) ایشان یک آرمان‌گرای واقع‌بین باشد. در این مقاله، از روش توصیفی و مبتنی بر مستندات استفاده شده است و لذا پژوهش حاضر از نظر موضوع، هدف و زمان نیز با پژوهش حاضر متفاوت است.

همچنین ظهیری (۱۳۷۹) در تحقیقی با عنوان «رفتار شناسی امام خمینی(ره) در برابر جریان روشنفکری»، در این پژوهش گروه‌های مختلف جریان روشنفکری را بازشناسی نمود و سپس به ترسیم جدول رفتاری امام خمینی(ره) پرداخت. یکی از حقایق پر اهمیت در مقاله این بود که امام خمینی(ره) جریان روشنفکری را در الگوی رفتاری خویش هم یک تقسیم‌بندی کلی نمودند و نتیجه‌اش این بوده است که امام خمینی(ره) به هیچ رو رفتاری مشابه و یکسان نسبت به کلیت جریان روشنفکری نداشتند. در این پژوهش روش توصیفی و مبتنی بر مستندات بوده است و لذا این اثر با پژوهش حاضر از لحاظ موضوع و هدف متفاوت است.

باقری (۱۳۷۹) در پژوهشی تحت عنوان «کتاب‌شناسی جاذبه و دافعه علی(ع)» به این نتیجه رسید که جاذبه‌های افراد «گاهی یک بُعدی و گاهی دو بُعدی و گاهی سه بُعدی هستند. نوع جاذبه فرد خارق‌العاده علی(ع) را از نوع سوم می‌داند و از طرفی در بحث دافعه امام علی(ع) نیز در نتیجه‌گیری آمده است که حضرت علی(ع) دو طبقه را سخت دفع کرده است: ۱- منافقان زیرک ۲- زاهدان احمق. در این پژوهش

روش توصیفی و مبتنی بر مستندات بوده است و لذا این اثر با پژوهش حاضر از لحاظ موضوع و هدف متفاوت است.

جامعه آماری

جامعه آماری این تحقیق متنی است، لذا کتب، مقالات، پایان‌نامه‌ها، اسناد تاریخی (خاطرات افراد، صحیفه امام)، کتابخانه‌ها، سایت‌ها (جماران)، راه امام خمینی(ره) - به سوی نور -، سایت سایر سازمان‌ها و مرکز اسناد انقلاب اسلامی استفاده می‌شود.

روش پژوهش

جامعه آماری این تحقیق متنی است، لذا کتب، مقالات، پایان‌نامه‌ها، اسناد تاریخی (خاطرات افراد، صحیفه امام)، کتابخانه‌ها، سایت سایر سازمان‌ها و مرکز اسناد انقلاب اسلامی استفاده می‌شود. روش انجام این تحقیق کیفی، مبتنی بر تبیین و تحلیل با رویکرد نظری روانشناختی است. در این روش، منابع اصلی مورد استفاده، کتب و مقالات و سخنرانی‌ها، در پژوهش کیفی استفاده می‌شود (گیدنز، ۱۳۷۸: ۷۲۶). بنابراین در انجام این پژوهش، در ارتباط با امام خمینی(ره)، راجع به مؤلفه‌های رفتار سیاسی امام خمینی(ره) با رویکرد نظری روانشناختی، تحلیل خواهد شد.

در این قسمت از نوشتار تحقیقی در صدد آنیم تا رفتار سیاسی امام خمینی(ره) در جذب افراد در فرآیند انقلاب، را با توجه به معیارهای مطرح شده از دیدگاه آلفرد آدلر، نشان دهیم که در چهار مؤلفه (شاخص) انتخاب شد. نخست مؤلفه نحوه تعامل امام خمینی(ره) در جذب افراد، که عوامل آن عبارتند از: نحوه تعامل امام خمینی(ره) با علما، نحوه تعامل امام خمینی(ره) با نخبگان، نحوه تعامل امام خمینی(ره) با توده‌های مردم، حمایت امام خمینی(ره) از محرومان، اعتماد متقابل بین مردم و امام خمینی(ره)، مؤلفه (شاخص) دوم، خود خلاق بودن امام خمینی(ره) در جذب افراد، که عوامل آن عبارتند از: خلاقیت در همسو کردن حوزه و دانشگاه، خلاقیت در ائتلاف سازی گروه‌های رقیب در فرآیند انقلاب، خلاقیت در حذف گروه‌های معارض با انقلاب و همچنین مؤلفه سوم، سبک زندگی خاص امام خمینی(ره) در جذب افراد که عوامل آن عبارتند از: بی‌توجهی به تعلقات دنیوی، ساده زیستی امام خمینی(ره)، عدالت محوری امام خمینی(ره)، عمل به تکالیف و وظایف محوله و آخرین مؤلفه، دور اندیشی یا آینده‌نگری امام خمینی(ره) در جذب افراد که مهم‌ترین عوامل آن، فهم و تحلیل درست از شرایط تاریخی و ظرفیت‌های جامعه، ارائه طرح تأسیس نظام جدید، تدابیر عملی و کارساز در اداره امور جامعه و اولویت‌بندی مسائل، مورد بررسی قرار گرفته است و در مورد هر کدام از مؤلفه‌ها و عوامل آنها سعی شده است، مصداق‌هایی از رفتار سیاسی امام خمینی(ره) بر اساس کتب، مقالات، خاطرات نزدیکان و دوستان امام خمینی(ره) و دیگران در جهت جذب و اثرگذاری بر افراد ارائه دهیم.

الف- نحوه تعامل امام خمینی(ره) در جذب افراد

اولین خصوصیت و ویژگی مهم که از مؤلفه رفتار سیاسی امام، بر اساس نظریه آلفرد آدلر به‌مثابه یک روانشناس اجتماعی قابل طرح است، نحوه تعامل است. بی‌شک نحوه تعاملات حضرت امام در افراد اثربخشی دارد. مصادیق متعددی را می‌توان درباره نحوه تعامل امام خمینی(ره) بیان نمود. سعی داریم به تبیین و توصیف این واقعیت‌ها بپردازیم.

الف: تعامل امام با علما و نخبگان

نحوه تعامل امام خمینی(ره) با علما

درباره نحوه تعامل حضرت امام خمینی(ره) با علما را از کلام امام جویا شویم. ملاحظه می‌کنیم که امام فرمودند:

«کسی گمان نکند که بشود با پخش یک چیزهای مسموم بتواند که بین علمای اسلام جدایی بیندازد، هیچ امکان ندارد این مطلب، ما همه با هم هستیم، ما برای دفاع از اسلام و دفاع از ایران و دفاع از استقلال ایران و ذب از کیان اسلام، همه ما متحد هستیم. گمان نشود که خدای نخواستہ خیال کنند که اختلافی در کار هست» (صحیفه امام، ۱۳۷۰، ج ۱: ۱۱۶).

مطلبی بارز از نحوه تعامل امام با شاگردانش این است که شاگردانش واقعاً شیفته‌اش بودند، تعامل با شاگردانی که امروز جزء علما و روحانیونند. یکی از شاگردانش می‌گوید: من در طول تحصیل در قم و اصفهان، استادان بسیاری داشتم که به همه‌ی آنها ارادت دارم و از زحمتهایشان قدردانی می‌کنم. ولی تنها سه نفر توانستند ارادت قلبی و محبت مرا نسبت به خود جلب کنند. این سه نفر مرحوم حاج شیخ محمد حسن عالم نجف‌آبادی، حضرت استاد علامه طباطبایی و حضرت امام خمینی(ره) بودند. حضرت امام از اساتیدی بودند که عده‌ای از شاگردانش و دیگر طلبه‌ها، واقعاً شیفته‌اش بودند (فراهانی، ۱۳۸۷: ۲۲).

تعامل حضرت امام در ساختار خانواده نیز همان محبت و علاقه را ایجاد می‌کردند. نقل شده است که در همان روزها، نخستین چیزی که در نظرم جلوه کرد، توجه و محبت آقا به خانم بود. هنگام صرف غذا که همیشه سر ساعت معین بود، کنار سفره می‌نشستیم. خانم در آشپزخانه خودشان غذا را می‌کشیدند، از همین رو آخرین نفری بودند که به ما می‌پیوستند؛ اما تا خانم نمی‌آمدند، آقا دست به غذا نمی‌زدند. اگر ما گاهی شروع به کشیدن غذا می‌کردیم، آقا با صدای بلند خانم را صدا می‌زدند و از ما می‌پرسیدند خانم نمی‌آیند؟ ما متوجه می‌شدیم که آقا می‌خواهند با حضور خانم شروع به خوردن غذا کنیم (طباطبایی، ۱۳۹۰: ۲۱۵).

نحوه تعامل امام خمینی(ره) با نخبگان

اولین مطلب درباره نحوه تعامل حضرت امام خمینی(ره) را از زبان دکتر محسن رضایی، که می‌فرماید: «کشور ما تا کنون شخصیت‌های بزرگی را به جهان بشریت تقدیم کرده است. تمام این شخصیت‌ها نه

تنها بر ایران، بلکه بر فرهنگ و تمدن اسلام و جهان نیز تأثیر به‌سزایی داشته‌اند. اما در میان این افراد، حضرت امام خمینی(ره) چهره‌ای استثنایی بودند و ویژگی‌های خاص خود را داشتند. حضرت امام همان شخصیتی بودند که مردم ایران برای تحول و رشد خود به وی نیازمند بودند. ایشان همواره اسوه و الگویی بودند که جوانان ما برای از بین بردن عقب‌ماندگی‌های مملکت، به خصوص در یک قرن اخیر، به آن احتیاج داشتند» (ستوده، ۱۳۸۱، ج ۴: ۱۳۳).

تعامل با نخبگان و تأثیر امام بر افراد، به زبان یکی از نخبگان جامعه اسلامی، زهرا رهنورد نقل می‌کنند که: «تأثیر امام بر افراد در حوزه‌های مختلف بود. ابتدا باید بگویم که تا قبل از شناخت ایشان و افکار والای امام شناخت و ارتباط من با اسلام، یک ارتباط سیاسی - مذهبی بود. من اسلام را به دلیل جاذبه‌های سیاسی و به عنوان یک باور ظلم ستیز پذیرفته بودم ... فکر می‌کنم که امروز این دنیای لطیف، به راستی در قلبم بیتوته کرده است. دنیایی شفاف که از ورای آن بسیاری از حقایق که قبلاً برایم نامکشوف بود، عیان شده است و بی‌شک امام مرشد این دریافت بود. من در امام، ظهور یک عرفان و یک سماع دسته جمعی میلیونی را مشاهده می‌کنم» (ستوده، ۱۳۸۱، ج ۴: ۱۶۶).

حضرت امام خمینی(ره) که خود از احیاگران و مصلحان مکتب اسلام و مذهب تشیع به شمار می‌رود، در ادبیات سیاسی و اخلاقی‌اش مرزی بین روشن فکر اصیل و دلسوز با روشن فکر غرب زده قائل بود. به باور و اعتقاد حضرت امام، روشن فکران همچون محققان و عالمان در نجات اسلام نقشی محوری داشته و دارند (ابراهیم‌زاده، ۱۳۸۹: ۸۰).

رابطه آقای حکیم با امام خوب بود، همچنین آیت الله صدر فردی مجاهد بود و با حضرت امام خمینی(ره) رابطه خوبی داشت و همیشه در مورد ایشان سفارش می‌فرمود و ایشان نیز از امام بسیار تقدیر می‌نمودند. چنان که در مجلس سوگواری شهید حاج آقا مصطفی، آیت الله صدر در مجلس آمدند و امام چند قدم به استقبال ایشان رفتند و سپس ایشان را در جای خودشان نشانده و خود نیز در کنارشان نشستند. امام و آقای صدر مثل دو برادر در کنار هم نشستند و در حالی که لبخندی بر لب‌هایشان بود، با هم به گفتگو پرداختند که در حدود ۵ دقیقه به طول انجامید. آن صحنه برای ناظرین جذاب و آموزنده بود (مؤسسه نشر امام، ۱۳۹۲: ۲۲۸، به نقل از حجت‌الاسلام مقدس).

نحوه تعامل امام خمینی(ره) با توده‌های مردم

حمایت امام خمینی(ره) از محرومان

حضرت امام در باره حمایت از مردم به‌ویژه محرومان جامعه می‌فرمایند: شما بیایید نصیحت من را گوش کنید، تلافی کنید به مردم، تواضع کنید به مردم. دولت‌ها خدمتگزار مردمند، هی لطفاً نگویند من خدمتگزار و عملاً تو سر مردم بزنی (صحیفه امام، ۱۳۷۰، ج ۵: ۴۶۴).

به نقل از پرفسور هیبت الله باقی استاد ایرانی دانشگاه ایالتی نیویورک آمده است، برخی از ایرانیان در آمریکا تشکیلات و سازمان دارند، ولی در محافل علمی افرادی مثل آبراهامیان کخ کتاب «ایران بین دو

انقلاب» را نگاشته است و افراد بسیاری که کارهای تحقیقاتی و علمی می‌کنند نظر بر این است که حضرت امام به نیازهای جامعه‌ای که در آن زمان وجود داشت پاسخ دادند و ایشان محصول سال‌های مبارزه در شرایط مختلف و سخت بودند، از امام خمینی(ره) به‌عنوان رهبری که مورد حمایت اکثریت و قشر پایین جامعه است، یاد می‌شود (مؤسسه نشر و آثار امام، ۱۳۸۹: ۳۱۸).

امام درباره حمایت از مردم به‌ویژه محرومان جامعه می‌فرمایند:

«شما بیابید نصیحت من را گوش کنید، تلافی کنید به مردم، تواضع کنید به مردم. آقا دولت مال مردم است. بودجه‌ی مملکت از جیب مردم است، شما نوکر مردم هستید، دولت‌ها خدمتگزار مردمند، هی لطفاً نگوئید من خدمتگزار و عملاً تو سر مردم بزنی و این ارباب‌های بیچاره‌تان را پامال کنید» (صحیفه امام، ۱۳۷۰، ج ۵: ۴۶۴).

تعامل و اعتماد متقابل بین مردم و امام خمینی(ره)

حضرت امام(ره) در این باره فرمودند: مردم در نظام سیاسی حکومت جایگاه ویژه‌ای دارند. «بی‌شک باور و نگاه اعتقادی حضرت امام به مردم ایران - که از ایمان و اعتقاد به اسلام و اهل بیت عصمت و طهارت (ع) ناشی می‌شد - نگاهی کاملاً عالمانه بود (ابراهیم‌زاده، ۱۳۸۹: ۵۴).

خدمتکار امام (سید مرتضی) نقل می‌کند که روزی مثل همیشه برای تهیه نان به نانوا می‌رود و نانوا وقتی متوجه می‌شود او نان را برای امام می‌خواهد، نان را با خشخاش می‌پزد، زمانی که نان را نزد امام می‌برند. حضرت امام فرمودند: نانوا برای همه مردم این‌جوری نان می‌پزد؟ وقتی گفتم خیر، سفارشی است. فرمودند: برگردانید؛ مثل مردم از همان نان‌هایی که به همه می‌دهند، بخريد (پیروز، ۱۳۹۱: ۲۰۵).

در ساختار خانواده، تعامل و اعتماد امام(ره) به‌گونه‌ای است که: امام(ره) به‌گونه‌ای رفتار می‌کردند تا فرزندان خود را نسبت به احترام کامل و محبت همسر خود، تربیت شایسته کنند و این خصوصیت موجب گردید تا فرزندان و همه خانواده، خود را موظف بدانند همواره در خدمت‌گزاری نسبت به ایشان حاضر و پیشقدم باشند. همسر مکرمه امام، علاوه بر آنکه مورد تکریم امام بودند، به شدت مورد علاقه ایشان بوده و امام خود را به همسر محبوب خود بارها ابراز می‌داشتند و این نکته به وضوح در میان خانواده و آشنایان مشخص و مورد توجه بوده است (قدس ایران، ۱۳۹۳: ۵).

امام در مناسبت‌های گوناگون در دیدارهایی که با مردم داشتند، سخنان مهمی را ایراد می‌کردند و همواره برای هدایت مردم به سمت آرمان‌های انقلاب اسلامی، نکات حساس و کلیدی را ارائه می‌فرمودند. هر هفته یک‌بار ملاقات‌های مردمی با این هدف صورت می‌گرفت و مردم با شنیدن سخنان شیرین و دلربا و جذاب حضرت امام، جان تازه‌ای در مسیر مبارزه با استکبار و خنثی‌نمودن توطئه‌های دشمنان اسلام و تلاش برای عمران و سازندگی کشور می‌گرفتند. با مراجعه به متن صحیفه حضرت امام، نشان می‌دهد که دغدغه جدی امام عزیز، بصیرت دادن به مردم بوده است و این خدمتی بود که آن رهبر فرزانه به مردم عزیز ایران کرد (پیروز، ۱۳۹۱: ۲۳۲).

مقام معظم رهبری، حضرت آیت الله خامنه‌ای می‌فرمایند:

«امام به مردم اعتماد داشتند. انقلاب که پیروز شد، حضرت امام می‌توانستند اعلام کنند که نظام ما، یک نظام جمهوری اسلامی است، از مردم هم هیچ نظری نخواهند، هیچ کس هم اعتراض نمی‌کرد؛ اما این کار را نکردند. درباره‌ی اصل نظام و کیفیت نظام، رفراهم راه انداختند و از ملت ایران نظر خواستند. مردم هم گفتند «جمهوری اسلامی»؛ و این نظام اسلامی تحکیم شد. امام انتخاب خبرگان را به راه انداختند؛ حتی عجله داشتند که این کار هرچه زودتر انجام بگیرد. حضرت امام به معنای واقعی کلمه، معتقد به آرای مردم بود؛ البته در این کارها هیچ وقت سر رشته‌ی کار را هم به دست سیاست‌بازان نمی‌داد. بنابراین حضرت امام به مردم اعتماد داشت» (ستوده، ۱۳۸۱، ج ۳: ۱۸۹).

ب- خود خلاق بودن امام خمینی(ره) در جذب افراد

دومین ویژگی مهم از مؤلفه رفتار سیاسی امام، از نظریه آلفرد آدلر به‌مثابه یک روان‌شناس اجتماعی قابل طرح است، که همان ویژگی خود خلاق بودن(خلاقیت) است. چه بسا این ویژگی رفتاری امام، باعث جذابیت‌های رفتاری در افراد شده است که در ذیل بدان خواهیم پرداخت.

خلاقیت در همسوکردن حوزه و دانشگاه

خلاقیت در همسوکردن حوزه و دانشگاه، توسط حضرت امام خمینی(ره) را از کلام خود ایشان جویا می‌شویم. حضرت امام (ره) می‌فرمایند:

«من به آقایان روحانیین هم کراراً گفته‌ام، حالا هم عرض می‌کنم که اولاً مسؤولیت شما زیاد است، به دانشگاهی‌ها عرض می‌کنم که اینقدر گروه گروه نشوید، شما دشمن دارید، در مقابل دشمن باید مجهز بشوید، مجهز شدن به این است که با هم یک گروه و با وحدت کلمه خودتان جلوی این توطئه‌ها را بگیرید» (صحیفه امام، ۱۳۷۰، ج ۵: ۴۶۳).

مطلب مهمی که می‌توان در ارتباط با وحدت حوزه و دانشگاه استناد نمود. این است که در میان شخصیت‌های مذهبی و دانشگاهی، امام از معدود افرادی بود همواره در اندیشه‌های خود تأکید زیادی بر نزدیکی دو قشر طلبه و دانشجو داشت و به دلیل شخصیت و مواضع سیاسی خود می‌توانست هم محور وحدت آنها قرار گیرد و هم نخبگان هر دو قشر (به‌ویژه روحانیت) را علیه شاه برانگیزاند. در دورانی که دستگاه‌های امنیتی و تبلیغاتی شاه هر از گاهی با یافتن دستاویزی (مانند کتاب شهید جاوید) به اختلافات میان انقلابیون دامن می‌زدند و با توجه به فضای حاکم بر آن دوره‌ی حوزه‌های علمیه که حتی بعضی از علمای شاگرد حضرت امام خمینی(ره) به وهابیت متهم می‌شدند (Petee, 1983: 75).

حضرت امام یکسره دغدغه وحدت روحانی و این بخش از روشنفکری یعنی نوع دینی آن را دارد و حتی پیروزی انقلاب را در صورت چنین وحدتی میسر می‌داند. مجموع می‌توان از آنچه گذشت چنین برآورد نمود که برخورد حضرت امام نسبت به روشنفکری دینی برخوردار بود، توأم با علاقه و نصایح دلسوزانه و دغدغه‌وار بوده است. رفتار امام نیز در چنین مواقعی که تفکرات روشنفکری دینی در قالب یک تشکیلات و حزب سیاسی محرک و متحرک درآمده است، اگر چه باز هم از چارچوب موضع

اصلاح‌گری و جاذبه‌ای خارج نمی‌شود، اما با تأمل و دقت خاصی با ایشان رفتار می‌نمایند. الگوی این بخش از رفتار امام با روشنفکری دینی را می‌توان در برخورد با سازمان مجاهدین خلق در اوایل تشکیل آنکه مورد تأیید و حتی امید بسیاری از مخالفان مذهبی و حتی برخی یاران نزدیک امام بود- اما سیاست امام همواره در مقابل ایشان سکوت بود - ملاحظه نمود (ظهیری، ۱۳۷۹: ۱۹).

خلاقیت در ائتلاف سازی گروه‌های رقیب در فرآیند انقلاب

در پایه پای آفتاب آمده است که سید احمد خمینی، درباره جریان‌ات انحرافی و بحرانی‌ترین دوره انقلاب اسلامی و می‌بایست کشتی طوفان زده انقلاب را نجات دهند. فرموده است که:

حضرت امام یکسره دغدغه وحدت روحانی و این بخش از روشنفکری یعنی نوع دینی آن را دارد و حتی پیروزی انقلاب را در صورت چنین وحدتی میسر می‌داند. در مجموع می‌توان چنین برآورد نمود که برخورد حضرت امام نسبت به روشنفکری دینی برخوردی صددرد جذبی، توأم با علاقه و نصایح دلسوزانه و دغدغه‌وار بوده است (ظهیری، ۱۳۷۹: ۱۹).

پیروان حضرت امام خمینی(ره) به طور کلی به سه دسته قابل تقسیم بودند: اول، آنهایی که مریدان و علاقمندان به شور حضرت امام محسوب می‌شدند و آماده بودند تا با درجات مختلفی از فداکاری، برای حمایت از او و آرمان‌هایش وارد صحنه شوند. دوم، آنهایی که به امام علاقه‌مند بودند، اما این علاقه مندی به مرحله‌ی کنش سیاسی و انقلابی نمی‌رسید. اینها طیف گسترده‌ای از افراد را تشکیل می‌دادند، از آنهایی که بدلیل صرفاً سیاسی به امام ارادت داشتند و علقه‌ی آنها، بیشتر دلیل مذهبی داشت؛ و فرصت طلبان یا آنهایی که با محاسبات مصلحت‌طلبانه و برای دستیابی به اهداف سیاسی خود، از امام طرفداری می‌کردند (حسینی، ۱۳۹۲: ۲۹۹).

اگر بخواهیم این لایه‌بندی را مطابق الگوی پیشنهادی براون، دسته‌بندی کنیم، این لایه‌بندی در جریان تحولات انقلابی سال‌های ۵۶ و ۵۷ تغییر اساسی کرد. حضرت امام خمینی(ره)، شخصیتی که ویژگی‌های بارزی را در فراگرد دعوت مردم برای پیوستن به جنبش جهت تغییر آشکار می‌کند (بشیریه، ۱۹۸۴: ۶۳).

خلاقیت در حذف گروه‌های معارض با انقلاب

جریان مهمی که در فرآیند انقلاب اسلامی اتفاق افتاد و حضرت امام خمینی(ره) آن را تأیید نکردند، رویداد سیاهکل که به حمله مسلحانه خشونت بار هواداران سازمان چریک‌های فدایی خلق ایران به پاسگاه ژاندارمری سیاهکل در تاریخ ۱۹ بهمن سال ۱۳۴۹ (۴۵ سال پیش) انجام دادند، گفته می‌شود. بر این اساس، به نوشته یان ریشار و نیکی کدی، واقعه سیاهکل، در واقع اولین و ابتدایی‌ترین حرکت مسلحانه با اهداف سیاسی در تاریخ معاصر ایران به حساب آمده است (keddie, 2006: 220).

در سال‌های پس از سرکوب وقایع ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ خورشیدی، شماری از دانشجویان دانشگاه‌ها که روش‌های پیشین و مسالمت‌آمیز جبهه ملی و حزب توده ایران را برای مبارزه با حکومت موفقیت آمیز

نمی‌دانستند، گروه‌های مباحثه مخفی و کوچکی را برای بررسی تجربیات اخیر چین، ویتنام، کوبا و الجزایر و ترجمه آثار مائو و چه گوارا و غیره تشکیل دادند. دستاورد این مباحثات و بررسی‌ها، شکل‌گیری شماری گروه‌های کوچک مارکسیست و اسلامی بود که «تنها ره‌رهایی» را «جنگ مسلحانه» و نبرد چریکی می‌دانستند (Ervand Abrahamian, 1982:595-596).

عمده‌ترین حرکت‌های سیاسی که در صحنه مبارزات مردم ایران پس از قیام ۱۵ خرداد ۴۲ حضور جدی و فعال داشت و تا زمان پیروزی انقلاب پیش‌تاز پیگیری اهداف قیام شناخته می‌شد، جنبش غیرحزبی و خود جوش روحانیون معتقد به راه امام بود که با بهره‌گیری از پایگاه مذهبی خویش در بین توده‌های مردم و ارتباطی که با مردم در شهرها و روستاهای کشور داشت مبارزه را با شیوه‌هایی که امام خمینی(ره) در هر مقطع ترسیم می‌نمود، هدایت می‌کرد (انصاری، ۱۳۸۶: ۸۳).

جریانات و گروه‌های سیاسی که از سویی مورد تأیید در فرآیند انقلاب نبودند و از صحنه انقلاب خارج شدند. در این زمینه بدان اشاره می‌کنیم که اگر چه سازمان مجاهدین خلق، در سال‌های ۴۴ تا ۴۶ با هدف مبارزه مسلحانه با رژیم پهلوی تشکیل شد. این سازمان به دلیل برداشت‌های سطحی رهبران آن از اسلام به دام التقاط افتاد. امام خمینی(ره) در شرایطی که هنوز انحرافات ایدئولوژیک سازمان مذکور بر ملا نشده بود از تأیید آن خودداری ورزید. آن حضرت با یادآوری انحرافات فکری آنان مجدداً بر موضع عدم حمایت خود تأکید کرده بود. سازمان چریک‌های فدایی خلق نیز تشکیلات دیگری بود که با اختلاف دو گروه کمونیستی کوچک در سال ۱۳۵۰ با مشی مبارزه مسلحانه اعلام موجودیت کرد. تشکیل این سازمان بیشتر نتیجه احساس سرخوردگی و حقارت کمونیست‌های ایران از وضعیت حزب توده و خیانت‌های آن از یک سو و پیشتازی روحانیت و عناصر مسلمان در ماجرای قیام ۱۵ خرداد از سوی دیگر بود (انصاری، ۱۳۸۶: ۸۵-۸۶).

ج- سبک زندگی خاص امام خمینی(ره) در جذب افراد

سومین ویژگی مهم از مؤلفه رفتار سیاسی امام، از نظریه آلفرد آدلر به مثابه یک روان‌شناس اجتماعی قابل طرح است، سبک زندگی خاص یا ویژه است. سبک زندگی خاص، یعنی کلیت بی‌همتا و فردی زندگی که به‌طور کلی همه فرآیندهای عمومی زندگی، ذیل آن قرار دارد (Adler, 1956: 191).

بی‌توجهی به تعلقات دنیوی

سیبوری، رضا، متخصص در امور خاورمیانه، درباره حضرت امام نقل می‌کنند که، خانه ساده، نداشتن دارایی زیاد، رهبری مدبرانه «معظم‌له» در پیروزی انقلاب اسلامی از ابعاد مهم شخصیتی امام خمینی(ره) است. بار دیگر تأکید می‌کنم که مبارزه برای تحقق حقیقت محتاج فداکاری و صبر است چرا که امام خمینی(ره) بدون در دست داشتن هیچ سلاحی بر رژیم شاه (که تحت حمایت ابر قدرت‌ها بود) پیروز شد (داستانی بیرکی، ۱۳۸۷: ۱۶).

حضرت امام خمینی(ره) در رابطه با بی‌توجهی به تعلقات دنیوی همانند جدش امیرالمؤمنین به سنت عمل می‌کرد. سنتی که با نام علی(ع) قرین شده، بی‌اعتنایی به قدرت و سایر جاذبه‌های دنیوی است. ابن عباس می‌گوید که در جریان یکی از جنگ‌ها، امام مشغول وصله زدن به کفش‌هایش بود. از من پرسید، این کفش‌ها چقدر می‌ارزند. من جواب دادم که هیچ نمی‌ارزند. فرمود: «به خدا این را از حکومت شما دوست‌تر دارم، مگر آنکه حقی را برپا سازم یا باطلی را براندازم» (حسینی، ۱۳۹۲: ۶۹-۶۸).

ساده زیستی امام خمینی(ره)

امام توجه ویژه‌ای به زندگی پیامبر اسلام و ائمه معصومین داشته‌اند و روش زندگی آنان را نمونه و الگوی خود در زندگی قرار داده بودند و به مردم و علما و دولتمردان توصیه می‌کنند که به دور از تجمل‌گرایی باشند و ساده‌زیستی را سرلوحه زندگی خود قرار دهند (ایران‌نژاد، ۱۳۹۲: ۱۲۶).

در بیان ساده‌زیستی امام خمینی(ره) و اعتقاد او به لزوم احتیاط کامل در صرف بیت‌المال، همین بس که بنا به نظر و تأیید امام، در اصل ۱۴۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی، دیوان عالی کشور موظف شده است تا دارایی رهبر و مسئولین رده بالای نظام اسلامی، پیش و پس از تصدی مسؤلیت‌ها را رسیدگی کند تا خلاف حق، چیزی افزایش نیافته باشد. امام خمینی(ره) نخستین کسی بود که صورت و مشخصات دارایی ناچیز خویش را در تاریخ ۲۴ دی ماه ۱۳۵۹ برای دیوان عالی ارسال کرد (پیروز، ۱۳۹۱: ۲۰۵).

پروفسور مونت (فرانسوی) در مورد ساده زیستی حضرت امام خمینی(ره) می‌گوید: بیشتر از هر چیز، زندگی ساده حضرت امام مرا مجذوب خود کرد. حضرت امام در پاریس در یک خانه کوچک زندگی می‌کرد که دو اتاق بیشتر نداشت. یکی از آن اتاق‌ها، اتاق خواب و دیگری اتاق کار و ملاقات‌های ایشان بود. در زندگی ایشان فرش‌ها و اشیاء گرانبهایی دیده نمی‌شد. غذای ایشان هم بسیار ساده یعنی مقداری شیر و برنج بود (میرشکاری، ۱۳۸۴: ۱۸۷).

بنابراین در مورد حضرت امام یادمان باشد که این زندگی ساده و تا اندازه‌ای سخت در زمانی است که آقا دیگر مرجع تقلیدی است که مقلدان و علاقمندان، پول فراوانی اعم از وجوهات شرعی و یا نذورات و هدایا در اختیار ایشان قرار می‌دهند اما امام با احتیاطی که در صرف این قبیل وجوهات دارد حتی حاضر نیست که یک یخچال برای خانواده تهیه نماید زیرا می‌پندارد که در مصرف حداقل زندگی زیاده‌روی کرده باشد (ثقفی، ۱۳۹۴: ۱۱۵).

عدالت محوری امام خمینی(ره)

امام خمینی(ره) اصولاً در سه سطح به بحث عدالت پرداخته است. ۱- عدالت را صفت پروردگار و فعل ربوبی معرفی می‌کند. پایه و اساس عالم را نیز موازین عدل می‌داند. ۲- عدالت را صفت اخلاقی فرد می‌شمرد و آن را مفهوم حد وسط در امور می‌داند: «عدالت عبارت است از حد وسط بین افراط و تفریط و آن از امهات فضائل اخلاقیه است (فوزی، ۱۳۹۰: ۱۴۸).

همچنین می‌توان مهم‌ترین شاخص عدالت در حوزه اقتصادی را «رفع نیازهای اساسی همه قشرهای جامعه» به ویژه طبقات محروم برشمرد؛ به‌گونه‌ای که در این حوزه معمولاً عدالت اجتماعی با مفاهیمی همچون با محرومیت‌ها به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم ارتباط نزدیکی دارد. شاخص‌های فرعی که امام خمینی(ره) به‌عنوان «رفع نیازهای اساسی» مطرح نموده، مانند تأمین مایحتاج و ارزاق عمومی برای همه قشرها، خدمات عمومی همچون آب، برق، جاده مناسب در روستاها، تأمین مسکن برای همه افراد جامعه، بهره‌مندی از امکانات تحصیل و آموزش عمومی برای همه مردم، برخورداری همگان از امکانات بهداشت عمومی (پزشک، دارو، حمام، آب بهداشتی و...) به‌ویژه روستاها و مناطق محروم و دسترسی به شغل مناسب و رفع بیکاری (فوزی، ۱۳۹۰: ۱۸۵).

عدالت را به‌مثابه گرایشی فطری و نیز محبت به آن را در وجود ایشان قرار داده و ارسال رسولان و نزول کتاب‌های آسمانی را بدین منظور محقق ساخته است و از همین رو، عدالت مقیاس دین و تشریح و فقه و قانون و احکام است و میزان بودن عدل نیز که در روایات آمده است مؤید این معناست (جمشیدی، ۱۳۸۸: ۴۷۳).

عمل به تکالیف و وظایف محوله

عمل به تکالیف حضرت امام را از فرمایشات خود ایشان شنیدن خوشتر است. که فرمودند:

«الان مکلفیم ما، مسؤولیم همه‌مان، نه مسؤول برای کار خودمان، مسؤول کارهای دیگران هم هستیم «کل‌کم راع و کل‌کم مسئول عن رعیت» همه باید نسبت همه رعایت بکنند، همه باید نسبت به دیگران، مسؤولیت من هم گردن شماست، شما هم گردن من است. اگر من پایم را کج گذاشتم شما مسؤولید اگر نگوئید چرا پایت را کج گذاشتی. باید هجوم کنید، نهی کنید که چرا؟» (صحیفه امام، ۱۳۷۰، ج ۵: ۸۰).

حجت السلام والمسلمین رحیمیان که سال‌های زیادی توفیق همکاری در دفتر و بیت حضرت امام خمینی(ره) را داشته، در رابطه با عمل به تکالیف و وظایف محوله نقل می‌کنند: «حضرت امام در طول زمان مرجعیت و زعامت خویش، به صدها میلیارد ریال از وجوه شرعی دست یافتند. علاوه بر آن، در مقام ولایت امر و رهبری امت و نظام جمهوری اسلامی، تمام مخازن و منابع ثروت و میلیاردها میلیارد دارایی‌های گوناگون در اختیار ایشان قرار داشت. اما این انسان کامل و سالک وارسته و به خدا پیوسته، با وجود برخورداری از احتیاجات الهی و امکان دخل و تصرف در امور، از آنچه که در اختیار داشت، کمترین بهره‌ی شخصی نبرد. از این رو، همواره و تا آخر عمر، در کمال سادگی، صرفه‌جویی و قناعت، زندگی پاک خویش را سر کرد» (ستوده، ۱۳۸۱، ج ۲: ۲۴۷).

د- دور اندیشی یا آینده نگری امام خمینی(ره) در جذب افراد

چهارمین ویژگی مهم از مؤلفه رفتار سیاسی امام خمینی(ره)، از نظریه آلفرد آدلر به مثابه یک روان شناس اجتماعی قابل طرح است، دور اندیشی یا آینده نگری امام خمینی(ره) است. که به تبیین و توصیف عوامل پرداخته شد.

فهم و تحلیل درست از شرایط تاریخی و ظرفیت های جامعه

یکی از نکات بارز و منحصر امام در روند هدایت انقلاب اسلامی پیش بینی اوضاع آینده جهان بود. امام به سفیر شوروی پس از ساعاتی که از هجوم نظامی شوروی به افغانستان گذشته بود، فرمودند: «شما کار اشتباهی کردید. شما در این کار هیچ موفقیتی به دست نمی آورید و بی تردید روزی به اشتباه خود اقرار خواهید کرد» و آقای گورباچف صدر هیات رئیسه شوروی سابق پس از نه سال اذعان کرد که در افغانستان هیچ گونه موفقیتی به دست نیاوردند (مؤسسه نشر آثار امام، ۱۳۷۴: ۲۴۳). یکی دیگر از ادراکات کارآمد حضرت امام خمینی(ره) را که نشانگر واقع نگری (فهم و تحلیل درست از شرایط تاریخی)، ایشان است که در سخن شیوا و بلیخ و رسایش می توان جستجو کرد: پیش بینی شکست شوروی سابق در افغانستان، ایشان در این باره می فرمایند: «روزی سفیر شوروی آمد پیش من و گفت: افغانستان از ما کمک خواسته است و ما می خواهیم وارد افغانستان شویم؛ من گفتم البته می شود افغانستان را گرفت، ولی بدانید که نمی توانید دوام بیاورید. تا ملت چیزی را نخواهد، نمی شود کاری کرد» امام در آن سال ها پیش بینی کرده بودند که ارتش سرخ شکست خواهد خورد و سرانجام نیز شکست خورد. موردی دیگر از دوراندیشی و آینده نگری، فروپاشی کمونیسم و گرایش شوروی سابق به غرب بود. امام خمینی(ره) پیش از فروپاشی شوروی سابق در نامه ای به گورباچف، او را از افتادن در دام غرب نهی کرد و از شکستن استخوان های کمونیست خبر دادند (پیروز، ۱۳۹۱: ۲۱۹).

در مسیر انقلاب اسلامی یکی از واقعیت های مهم تاریخی بینش عمیق و آینده نگر حضرت امام خمینی(ره)، که بیانگر فهم و تحلیل درست از شرایط تاریخی بود. ایشان در سال ۴۱ سقوط رژیم شاه را نوید دادند یعنی در شرایطی که عده زیادی از انقلابیون اعتقاد داشتند که نیروی قهری دستگاه شاه بر همه چیز فائق است. حضرت امام در مصاحبه با روزنامه فرانسوی لوموند فرمودند که: ایران در حال انفجار است و پس از یکسال مبارزات حق طلبانه مردم ما اوج گرفت، به ثمر نشست (مؤسسه نشر آثار امام، ۱۳۷۴: ۲۴۳).

یکی از نکات بارز و منحصر امام در روند هدایت انقلاب اسلامی پیش بینی اوضاع آینده جهان بود امام به سفیر شوروی پس از ساعاتی که از هجوم نظامی شوروی به افغانستان گذشته بود، فرمودند: «شما کار اشتباهی کردید. شما در این کار هیچ موفقیتی به دست نمی آورید و بی تردید روزی به اشتباه خود اقرار خواهید کرد» و آقای گورباچف صدر هیات رئیسه شوروی سابق پس از نه سال اذعان کرد که در افغانستان هیچ گونه موفقیتی به دست نیاوردند (همان، ۱۳۷۴: ۲۴۳).

در کتاب پرتوی از خورشید، رودسری نقل می‌کند: «وقتی که ما از عراق عازم کویت شدیم، به مرز کویت که رسیدیم دولت کویت حضرت امام را نپذیرفت، در آن موقعیت، امام عجیب روحیه‌ای داشتند؛ اما ما بسیار ناراحت بودیم که خدایا اگر برگردیم ممکن است عراق هم موافقت نکند آن وقت ما چه کنیم؟ سخت نگران بودیم، امام که خسته بودند با کمال آرامش بر روی نیمکتی به استراحت پرداختند. بالاخره به فرودگاه بغداد برگشتیم، امام در فرودگاه فرمودند: من از این مرز به آن مرز خواهم رفت، شما وحشت نداشته باشید و دنبال کارهایتان باشید و پشتکارتان محکم باشد، من واقعاً از ملت ایران که این چنین عشق شهادت دارند و این چنین دنبال انقلاب هستند، خجالت می‌کشم. در حالی که خودشان در پشت مرزها معطل بودند و ما ناراحت ایشان بودیم، ایشان ابراز می‌داشتند که: من از ملت ایران شرمندهم و من باید تکلیفم را عمل کنم» (رودسری، ۱۳۹۴: ۳-۴).

ارائه طرح تأسیس نظام جدید

پس از اوج‌گیری نهضت اسلامی و در شرایطی که نیروهای انقلابی و مبارز ضرورت تحولی اساسی را در جامعه احساس می‌کردند، یکی از مهم‌ترین دغدغه‌ها «طرح آینده» بود. مهم‌ترین طرح و نظریه سیاسی امام خمینی(ره) در قالب کتاب ولایت فقیه با حکومت اسلامی است که در سال ۱۳۴۹ مخفیانه منتشر شد. این کتاب حاوی استدلال‌های فقهی برای اثبات مسئله و ارکان و کلیات آن بود. این اصول و ارکان در ارائه دورنمایی از آینده بسیار موفق و مؤثر بود و نشان می‌داد استراتژی مبارزه امام، نوعی استراتژی آینده‌نگر، واقع‌بینانه و درازمدت است. حضرت امام نظریه ولایت فقیه را به‌عنوان طریقه مطلوب اداره جامعه مطرح کرده است (پیروز، ۱۳۹۱: ۲۲۲).

حضرت امام خمینی(ره) پاره‌ای از مسائل فکری، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه را در آثار خود مورد بحث و نقد قرار داده و جایگزین‌هایی برای رفع مشکلات جامعه به‌ویژه نظام سیاسی ارائه کرده است. او از برخی مسائل فقهی جدید، از جمله موسیقی و شطرنج، قرائت جدیدی ارائه کرد... او بسیاری از مفاهیم مدرن را در چهارچوب اسلام تفسیر کرد. بنابراین امام خمینی(ره) روشن فکری مذهبی محسوب می‌شود. دیدگاه انتقادی حضرت امام و بنیانگذاری انقلاب اسلامی دو ویژگی برجسته و ممتاز روشنفکر بودن ایشان است (هاشم زهی، ۱۳۸۱: ۷۸).

آیت‌الله فضل‌الله، در خصوص طرح تأسیس نظام جدید در باره امام خمینی(ره)، چنین اظهار داشتند که، طرح حکومت اسلامی، از آغاز در ذهن امام بود و چه بسا حوادث واقعه و موفقیت‌های ایشان در حرکت‌های مختلف، اندیشه‌ی انقلاب و حکومت را در وجودشان عمق بخشید؛ چون امام واقعیت مسأله حکومت را دریافته بود (چاپ و نشر عروج، ۱۳۸۷: ۱۷).

حضرت امام خمینی(ره) نیز در خصوص طرح تأسیس نظام به باور رسیدند که امیدواریم ایران اولین کشوری باشد که به چنین حکومتی دست می‌یابد. حکومتی جمهوری اسلامی که کوچک‌ترین فرد ایرانی

بتواند آزادانه و بدون وجود کم‌ترین خطر به بالاترین مقام حکومتی انتقاد کند و از او در مورد اعمالش توضیح بخواهد (کریمی، ۱۳۸۹: ۱۸۹).

تدابیر عملی و کارساز در ادره امور جامعه و اولویت بندی مسائل

امام خمینی(ره) در واقع، یکی از اولویت‌بندی مسائل در امور جامعه را، درباره اشغال سفارت آمریکا دانستند. هیچ بررسی و تحقیقی در مورد تسخیر سفارت آمریکا، نمی‌تواند بدون توجه به نقش و رفتار امام خمینی(ره)، به خوبی آن را مورد تحلیل قرار دهد. مخالفت‌های امام خمینی(ره) با آمریکا و مواضع این کشور، به سال ۱۳۵۸ و پیام ایشان در این سال محدود نمی‌شود، بلکه به دو دهه قبل برگشت و از اوایل دهه چهل آن را مورد توجه قرار داد. از زمان شروع نهضت امام خمینی(ره) و به‌ویژه ماجرای کاپیتولاسیون در سال ۱۳۴۳، مخالفت‌های امام با دخالت‌های آمریکا در امور داخلی ایران آغاز شد و ایشان همواره در طول مبارزات خود با رژیم شاه از تبعید تا پیروزی انقلاب اسلامی در بیانیه‌ها و سخنرانی‌های خویش از آمریکا به عنوان شریک رژیم پهلوی یاد کرده و به انحای گوناگون به سیاستمداران آمریکا توصیه می‌نمود که از دخالت در امور ایران بپرهیزند (درویش سه تالانی، ۱۳۸۷: ۱۱۵).

رفتار عالمانه امام واقعاً درسی بزرگ برای همه آنهایی است که قصد حکومت و اداره کشور را دارند. امام می‌توانست در زمان زعامت آیت‌الله‌العظمی حائری رفتار رضاخان را برنتابد و علیه استبداد گر زمان برآشوبد و همچنین در زمان مرجعیت آیت‌الله‌العظمی بروجردی. اما چون رهبری جامعه شیعیان با آنان بود، امام سکوت را ترجیح می‌داد و تنها نظر خود را با ایشان در میان می‌گذارد و این درسی برای ما است که چگونه باید برای اتحاد و اتفاق تابع نظر رهبری که مقبولیت عامه را دارد توجه نمود که همسر امام، به این نکته کلیدی توجه ویژه داشتند (ثقفی، ۱۳۹۴: ۷۲).

نتیجه‌گیری

برای مطالعه استراتژی‌های رفتار سیاسی حضرت امام خمینی(ره) می‌توان به تکلیف‌گرایی، عدالت، تهذیب نفس، پرهیز از ریاکاری، سبک زندگی، خلاقیت، قاطعیت و... اشاره کرد. مهمترین و محوری‌ترین عنصر مبنایی رفتار سیاسی - اجتماعی امام خمینی(ره)، تکلیف‌گرایی است. با توجه به اینکه انسان مکلف در دایره‌ی تکلیف به تصمیم‌گیری و رفتار می‌پردازد. امام خمینی(ره) که شاگرد برجسته قرآن و اسلام است. از یک سو زندگی‌اش با سیاست آمیخته بود. امام خمینی(ره) می‌کوشیدند که امور مردم را بر اساس عدالت و ارزش‌های اسلامی اداره کنند. ریشه رفتار سیاسی را در ساده زیستی، تقوا، تهذیب نفس، اخلاص و جامعیت شخصیت حضرت امام(ره) می‌دانند. در پاسخ به سؤال دوم «مؤلفه‌های رفتار سیاسی مبتنی بر دیدگاه آدلر در جذب افراد کدام است؟» چهار مؤلفه نحوه تعامل، خود خلاق بودن، سبک زندگی خاص، دور اندیشی یا آینده‌نگری مورد بررسی قرار گرفت و نتیجه‌ای که بدست آمد این بود که: در تعامل با علما، همواره مورد علاقه و ارادت قلبی شاگردان و علمای دیگر بودند. ایشان ذاتاً فرد جذابی بودند و شاگردانش

شیفته‌اش بودند. در باور امام، روشنفکران همچون محققان و عالمان در نجات اسلام نقشی محوری داشته و دارند. نخبگان مشتاق دیدار با او و هردفعه علاقه به امام بیشتر می‌شد. تأکید بر نخبگان و روشنفکران جهت نجات دانشگاه و ساختار خانواده و برنامه‌های دولت مردان داشتند.

در ارتباط با محرومین، تأکید و رسیدگی به قشر محروم، حتی در بحث عدالت، رسیدگی به محرومین در اولویت بودند. حضرت امام در زمینه محرومان فرمودند: به درددل‌ها و سخنان پابرنه‌ها گوش کنید. مهمترین ویژگی استراتژی امام، تکیه بر مردم و مردم‌گرایی شدید بود. حضرت امام خمینی (ره) را شاید بتوان بعد از پیامبران و ائمه‌ی معصومین (ع)، مردمی‌ترین رهبر اجتماعی دانست که در حقیقت از متن مردم برخاست با آنان زیست و همراه آنان قیام کرد. حضرت آیت الله خامنه‌ای می‌فرماید: «امام به مردم اعتماد داشتند، که انقلاب پیروز شد.

خلاقیت در همسو کردن حوزه و دانشگاه، امام بر نزدیکی دو قشر طلبه و دانشجو تأکید داشتند. تأکید بر گروه گروه نشدن است. شما دشمن دارید، در مقابل دشمن باید مجهز بشوید، مجهز شدن به این است که با هم یک گروه و با وحدت کلمه باشید. یکی از مسائل عمده در پیوند حوزه و دانشگاه جهت کلید حل مشکلات جامعه، بومی کردن علوم، دانشگاهها باید تغییر بنیانی کنند. جوانان ما را تربیت کنند به تربیت‌های اسلامی. یکی از اهداف اصلی دانشگاهها از دیدگاه امام، مقابله با سنت مدرک‌گرایی در مراکز آموزش عالی بود.

ائتلاف سازی گروه‌های رقیب، امام در بحرانی‌ترین دوره انقلاب اسلامی، کشتی طوفان زده انقلاب را نجات دادند. خلاقیت در حذف گروه‌های معارض، جریان مهمی که در فرآیند انقلاب اتفاق افتاد. حضرت امام آن را تأیید نکردند، نظیر حادثه سیاهکل، منافقین خلق، سازمان مجاهدین خلق به دام التقاط افتاد. حضرت امام، با مسأله مجاهدین از ابتدا با احتیاط برخورد کردند. با بعضی از علما و گروه‌های معارض موضع‌گیری قاطع داشتند. نظیر شریعتمداری، جریان سیاهکل و سازمان منافقین.

- سبک زندگی امام، همواره از تجملات دوری می‌کردند و به مردم و علما و دولتمردان توصیه می‌کردند که به دور از تجملات باشند و ساده‌زیستی را سرلوحه زندگی قرار دهند. این باعث شده بود که همه‌ی مردم، ایشان را از جنس خودشان بدانند و او را صمیمانه دوست بدارند. عدالت محوری امام، می‌توان مهم‌ترین شاخص عدالت در حوزه اقتصادی را «رفع نیازهای اساسی همه قشرهای جامعه» به ویژه طبقات محروم برشمرد. عدالت، عبارت است از حد وسط بین افراط و تفریط است. در عمل به تکالیف و وظایف محوله، همه‌مان مسؤولیم، نه مسؤول برای کار خودمان، مسؤول کارهای دیگران هم هستیم «کل‌کم راع و کل‌کم مسئول عن رعیت‌ه».

در دور اندیشی امام، که بر اساس شرایط تاریخی تحلیل درستی داشتند، نظیر پیش‌بینی فروپاشی شوروی، عدم موفقیت شوروی در افغانستان، جنگ تحمیلی عراق علیه ایران. در طرح تأسیس نظام جدید، حکومت اسلامی از سوی امام پیشنهاد و با رأی اکثریت مردم تثبیت شد. از نگاه آیت‌الله شمس‌الدین،

ایشان معانی واژگان اسلامی را در میان ملت نهادینه کرد. در حوزه تدابیر عملی امام، اولویت بر قانون اساسی و مسئله دانشگاه و اصلاح آن و اصل انسان ساز دانستن دانشگاه‌ها بوده است. بر مبنای نتایج به دست آمده می‌توان پیشنهادات زیر را ارائه نمود زندگی سراسر افتخار بزرگان، سرمشق جامعی برای جویندگان هدایت و جستجوگران فضیلت است. از جمله این بزرگان، حضرت امام خمینی(ره) است که با زندگی ساده و سراسر فضیلتش، ثابت کرد که انسان می‌تواند تمام افتخارات انسانی را کسب کند و با این حال، شیوه زندگی‌اش سرمشق و الگوی همگان گردد. با توجه به اهمیت این مطلب، باید بدانیم که نمی‌توان شخصیت حضرت امام را تنها با این ملاک‌ها و معیارها سنجید. هر چند اگر چنین شود، قطعاً کار خیلی بزرگی انجام نشده است و لذا پیشنهاد می‌گردد تحقیقات علمی گسترده راجع به ابعاد مختلف شخصیتی حضرت امام، در نگاه دینی، علمی، سیاسی «حکومتی»، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی صورت گیرد. پژوهشگران جوان و توانمند ما باید هر چه بیشتر در این عرصه همت و تلاش نمایند و حضرت امام را معرفی تا همگان از ایشان الگو بگیرند.

منابع

- ابراهیم‌زاده، حسن (۱۳۸۹)، *اخلاق سیاسی*، چاپ سوم، تهران: نشر عروج.
- انصاری، حمید (۱۳۸۶)، *حدیث بیداری* (نگاهی به زندگینامه آرمانی، علمی و سیاسی امام خمینی)، تهران: نشر عروج.
- ایران‌نژاد، ابراهیم (۱۳۹۲)، *عدالت از دیدگاه امام خمینی(ره)*، نشر معاونت فرهنگی ستاد مرکزی بزرگداشت حضرت امام خمینی(ره).
- باقری، لیلا (۱۳۷۹)، کتابشناسی «جاذبه و دافعه علی علیه السلام»، مجله کتاب ماه دین، شماره ۳۷.
- باوربان، فریده (۱۳۹۳)، «واکاوی استراتژی مبارزاتی امام خمینی(ره) در فرآیند انقلاب اسلامی»، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال سوم، شماره ۱۰.
- برزگر، ابراهیم (۱۳۸۹)، *روان‌شناسی سیاسی*، چاپ دوم، تهران: نشر سمت.
- بیات اصغری، قاسم (۱۳۸۹)، «سنخ‌شناسی رفتار سیاسی مخالفان امام علی(ع) در دوره خلافت ایشان»، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، سال دوم، تابستان ۱۳۹۰، شماره ۸.
- پیروز، علی‌آقا (۱۳۹۱)، *رویکرد مدیریتی به رهبری امام خمینی(ره)*، نشر: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- ثقفی، علی (۱۳۹۴)، *بانوی انقلاب*، چاپ دوم، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)، عروج.
- جمشیدی، مهدی (۱۳۸۸)، *بنیادهای اجتماعی وقوع انقلاب اسلامی در نظریه علامه شهید مطهری(ره)*، تهران: دانشگاه امام صادق(ع).

- حاجی احمدی، محمود (۱۳۸۵)، «مردم‌سالاری دینی در اندیشه امام خمینی(ره)»، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، شماره ۵۱.
- داستانی بیرکی، علی (۱۳۸۷)، *امام خمینی(ره) از نگاه نخبگان جهان*، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)، عروج.
- درویشی سه تلانی، فرهاد (۱۳۸۵)، *سیره عملی امام خمینی(ره) در اداره امور کشور (۱۳۶۸-۱۳۵۷)*، تهران: نشر عروج.
- درویشی سه تلانی، فرهاد (۱۳۸۷)، *سیره عملی امام خمینی(ره) در اداره امور کشور*، چاپ دوم، نشر عروج.
- دونای، علی، (۱۳۸۱) «نگاهی به علل ترکیب شخصیت انقلابی و معنوی امام خمینی»، اندیشه انقلاب اسلامی، شماره ۲.
- رودسری، حسین، (۱۳۸۴) *پرتوی از خورشید، خاطراتی از دوران زندگی امام خمینی(ره)*، تهران: نشر عروج.
- رویداد سیاهکل، ویکی پدیا، سایت: <https://fa.wikipedia.org/wiki>
- ستوده، امیررضا (۱۳۸۱)، *پا به پای آفتاب* (گفته‌ها و نا گفته‌ها از زندگی امام خمینی(ره))، جلد چهارم، تهران: نشر پنجره.
- ستوده، امیررضا (۱۳۸۱)، *پا به پای آفتاب* (گفته‌ها و نا گفته‌ها از زندگی امام خمینی(ره))، جلد سوم، چاپ دوم، تهران: نشر پنجره.
- ستوده، امیررضا (۱۳۸۱)، *پا به پای آفتاب* (گفته‌ها و نا گفته‌ها از زندگی امام خمینی(ره))، جلد دوم، چاپ دوم، تهران: نشر پنجره.
- سهرابی، فرامرز (۱۳۹۱)، *شکوفایی شخصیت و امام خمینی(ره)*، چاپ اول، تهران: نشر عروج.
- سهرابی، فرامرز (۱۳۹۲)، *نظریه‌های شخصیت*، یحیی، سید محمدی، تهران: نشر ویرایش.
- سهرابی، فرامرز (۱۳۹۳)، *شکوفایی شخصیت و امام خمینی(ره)*، چاپ دوم، تهران: نشر عروج.
- سیاسی، علی اکبر (۱۳۷۷)، *نظریه‌های شخصیت یا مکاتب روان‌شناسی*، چاپ چهاردهم، تهران: مؤسسه انتشارات تهران.
- صحیفه امام (۱۳۷۸)، *مجموعه رهنمودهای امام خمینی(ره)*، مرکز مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی. جلد‌های ۱ و ۲ و ۵.
- طباطبایی، فاطمه (۱۳۹۰)، *اقلیم خاطرات*، انتشارات پژوهشکده امام خمینی(ره) و انقلاب اسلامی.
- ظهیری، سید مجید (۱۳۷۹)، *رفتار شناسی امام خمینی (قدس سره) در برابر جریان روشنفکری*، پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، شماره ۲۵.
- ظهیری، سید مجید (۱۳۸۳)، «ماهیت پیام رهبری و رفتارشناسی طیف‌های فکری»، پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، شماره ۵۹.
- علیزاده، قدسی و غفاری هاشجین، زاهد (۱۳۹۰)، «جایگاه و ابعاد مشورت در سیره عملی امام خمینی»، پژوهش نامه انقلاب اسلامی، سال اول، زمستان، شماره ۱.

- عیوضی، محمدرحیم و فتیحی، یوسف (۱۳۹۰)، «رهبری و سرمایه اجتماعی با رویکرد به رهبری امام خمینی»، پژوهشنامه متین، تابستان. شماره ۵۱.
- فراهانی، مجتبی (۱۳۸۷)، *سلسله موی دوست* (خاطرات دوران تدریس امام خمینی(ره))، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره). عروج.
- فوزی، یحیی (۱۳۸۸)، *اندیشه سیاسی امام خمینی(ره)*، قم: نشر معارف.
- کریمی، مرضیه (۱۳۸۹)، *مجموعه مقالات برگزیده همایش اندیشه‌های اخلاقی عرفانی امام خمینی(ره)*، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)، نشر عروج.
- کشاورز شکری، عباس و شیخی، معصومه (۱۳۹۳)، *مدل انقلاب اسلامی در اندیشه امام خمینی(ره)*، پژوهشنامه انقلاب اسلامی(دانشگاه همدان)، سال سوم، شماره ۱۰.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸)، *جامعه‌شناسی، منوچهر صبوری*، چاپ پنجم، تهران: نشر نی.
- مایکل، راش (۱۳۸۳)، *جامعه و سیاست (مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی سیاسی)*، ترجمه: منوچهر صبوری کاشانی، تهران: نشر سمت.
- مؤسسه تنظیم نشر و آثار امام خمینی(ره) (۱۳۸۹)، *رسول آفتاب*، تهران: نشر عروج.
- میرزا محمدی، محمدحسین (۱۳۹۱)، «مؤلفه‌های اخلاق علمی و شاگردپروری در سیره علمی-آموزشی امام خمینی»، فصلنامه تربیت اسلامی، سال هفتم پاییز و زمستان، شماره ۱۵.
- میرشکاری، اصغر (۱۳۸۴)، *آئینه حسن* (خاطراتی از ویژگی‌های ممتاز امام خمینی در امور فردی و اجتماعی)، چاپ سوم، نشر عروج.
- واعظ شهرستانی، نفیسه (۱۳۸۰)، «راهبردها و راهکارها در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه امام خمینی(ره)»، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، شماره ۵ و ۶.
- هاشم زهی، نوروز (۱۳۸۱)، *پارادایم روشنفکری امام خمینی(ره)* (مروری بر آرای سیاسی و اجتماعی دوران مبارزه)، مجله مصباح، شماره ۴۱.
- Adler, Alferd (1956), *the Individual Psychology of Alfered Adler*, New York, Basic Book Inc.
- Bashiriyeh, Hossein, (1964), *The State and Revolution in Iran*, London.
- Ervand Abrahamian, (1982), *Iran between Two Revolutions*.
- Ervand Abrahamian, (1982), *Iran between Two Revolutions*.
- George Pettee (1938), *The Process of Revolution*, New York: Harpar, p.75, in Gurr, Ibid.
- Geertz, Clifford (1983), "Centers, Kings and Charisma: Retlection Of The Symbolice Of Power", in Idem, *Local Knowledge Further Essays in Interpretive Anthropology*, Newyork, Basic Books .
- Nikki R. keddie, (2006), Yann Richard. *Modrn Iran: Root and Results of Revolu tion*. p. 220.